

УДК 94(477.42)''1921/1925'':070

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-12\(42\)-1018-1038](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-12(42)-1018-1038)

Сичевський Антон Олександрович кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України Житомирського державного університету імені Івана Франка, м. Житомир, <https://orcid.org/0000-0002-7836-3405>

ФОРМУВАННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕРЕЖІ СЕЛЯНСЬКИХ, РОБІТНИЧИХ ТА ВОЄННИХ КОРЕСПОНДЕНТІВ ГАЗЕТ ВОЛИНІ-ЖИТОМИРЩИНИ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 1920-Х РР.

Анотація. У статті досліджується процес формування та особливості функціонування мережі селянських, робітничих та воєнних кореспондентів у періодичній пресі Волині-Житомирщини в першій половині 1920-х рр. як важливої складової становлення ранньорадянської моделі масової комунікації. Розглядається соціальна природа цієї мережі, механізми її організації, регламентації та взаємодії з редакціями газет, а також вагомий вплив, який становила діяльність нештатних кореспондентів на інформування населення, формування громадської думки та встановлення каналів «зворотного зв'язку» між владою і місцевими громадами. Метою дослідження є комплексний аналіз становлення кореспондентських мереж у регіональній пресі Волині-Житомирщини та виявлення їхнього місця в системі інформаційної політики, соціальної мобілізації та трансформації регіону у 1920-х рр.

Методологічну основу становить міждисциплінарний підхід із використанням історико-порівняльного аналізу для визначення регіональних особливостей функціонування преси, контент-аналізу газетних матеріалів для з'ясування тематичних пріоритетів і характеру кореспондентських дописів, дискурс-аналізу для вивчення наративних стратегій та механізмів ідеологічного впливу, а також соціально-історичного й мікроісторичного підходів для реконструкції соціального портрета кореспондентів і виявлення локальних практик їхньої діяльності.

Результати дослідження демонструють, що у першій половині 1920-х рр. мережа селянських, робітничих та воєнних кореспондентів стала одним із ключових інструментів розвитку регіональної преси Волині-Житомирщини. Її функціонування забезпечувало постійну подачу локальної інформації, сприяло виявленню соціальних проблем і поширенню ідеологічних настанов, а також виконувало важливу мобілізаційну та виховну роль у процесі соціально-політичної модернізації регіону. Попри труднощі, спричинені низьким рівнем грамотності населення, обмеженість ресурсів та цензуру, кореспондентські

мережі відіграли значну роль у формуванні нових комунікаційних практик і зміцненні інформаційного простору регіону.

Досвід роботи кореспондентських мереж Волині-Житомирщини свідчить, що їхнє функціонування у 1920-х рр. стало важливим інструментом залучення населення до суспільно-політичного життя та розбудови системи комунікації між владою, пресою і громадою. З'ясовано, що діяльність сількорів, робкорів і воєнкорів не лише забезпечувала інформаційне наповнення газет, а й виступала чинником формування громадської активності, контролю за місцевими органами влади та конструювання нового соціального порядку відповідно до ідеологічних вимог радянської держави. Дослідження поглиблює розуміння механізмів функціонування ранньорадянської преси та окреслює важливі перспективи для подальшого аналізу ролі нештатних кореспондентів у розвитку регіональних комунікаційних структур.

Ключові слова: Волинь-Житомирщина, періодична преса, селянські кореспонденти, робітничі кореспонденти, воєнні кореспонденти, кореспондентські мережі, радянська комунікаційна політика, 1920-ті рр.

Sychevsky Anton Oleksandrovyich Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department of History of Ukraine, Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, <https://orcid.org/0000-0002-7836-3405>

FORMATION AND FUNCTIONING OF THE NETWORK OF PEASANT, WORKER AND MILITARY CORRESPONDENTS OF NEWSPAPERS OF VOLYN-ZHYTOMYR REGION IN THE FIRST HALF OF THE 1920s

Abstract. The article examines the process of formation and peculiarities of functioning of the network of peasant, worker and war correspondents in the periodical press of Volyn-Zhytomyr region in the first half of the 1920s as an important component of the formation of the early Soviet model of mass communication. The social nature of this network, the mechanisms of its organization, regulation and interaction with newspaper editorial offices, as well as the significant influence that the activities of non-standard correspondents had on informing the population, forming public opinion and establishing channels of «feedback» between the authorities and local communities are considered. The aim of the study is a comprehensive analysis of the formation of correspondent networks in the regional press of Volyn-Zhytomyr region and identification of their place in the system of information policy, social mobilization and transformation of the region in the 1920s.

The methodological basis is an interdisciplinary approach using historical and comparative analysis to determine the regional features of the functioning of the press,

content analysis of newspaper materials to clarify thematic priorities and the nature of correspondent posts, discourse analysis to study narrative strategies and mechanisms of ideological influence, as well as socio-historical and microhistorical approaches to reconstruct the social portrait of correspondents and identify local practices of their activities.

The results of the study demonstrate that in the first half of the 1920s the network of peasant, worker and war correspondents became one of the key tools for the development of the regional press of Volyn-Zhytomyr region. Its functioning ensured a constant supply of local information, contributed to the identification of social problems and the spread of ideological guidelines, and also played an important mobilization and educational role in the process of socio-political modernization of the region. Despite the difficulties caused by the low level of literacy of the population, limited resources and censorship restrictions, correspondent networks played a significant role in the formation of new communication practices and strengthening the information space of the region.

The experience of correspondent networks in Volyn-Zhytomyr region shows that their functioning in the 1920s became an important tool for involving the population in socio-political life and developing a system of communication between the authorities, the press and the community. It was found that the activities of peasant correspondents, worker correspondents, war correspondents not only provided information content for newspapers, but also acted as a factor in the formation of public activity, control over local authorities and the construction of a new social order in accordance with the ideological requirements of the Soviet state. The study deepens the understanding of the mechanisms of functioning of the early Soviet press and outlines important prospects for further analysis of the role of non-standard correspondents in the development of regional communication structures.

Keywords: Volyn-Zhytomyr region, periodical press, peasant correspondents, worker correspondents, war correspondents, correspondent networks, Soviet communication policy, 1920s.

Постановка проблеми. У 1920-ті рр. періодична преса на території Волині-Житомирщини зазнавала суттєвих перетворень: змінювалися не лише тематика й формат видань, але й соціальна функція газет, які працювали у формі майданчиків, куди залучалися представники місцевих громад як кореспонденти. Така трансформація відображала не тільки політичну, але й соціальну і культурну перебудову регіону в умовах постреволюційних реалій. Однак проблематика як саме формувалася мережа селянських, робітничих і воєнних кореспондентів, які ролі вони відігравали, яким чином їхня діяльність впливала на інформаційний простір регіону – досі лишається недостатньо дослідженою. Це стосується як механізмів набору й взаємодії кореспондентів з редакціями, так

і їхнього реального внеску у формування громадської думки, мобілізації населення, контролю за владними структурами на місцях. Необхідно з'ясувати: чи була мережа кореспондентів сталим, інституційним елементом радянської медіасистеми; наскільки вона впливала на суспільно-політичні процеси регіону; якими були її соціальні обмеження та можливості. Відсутність ґрунтовних досліджень цих аспектів створює прогалину у розумінні розвитку регіональної преси та комунікаційної політики на ранньорадянському етапі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження історії радянської преси 1920-х рр. привертає значну увагу науковців різних дисциплін, зокрема, соціальної історії та історії журналістики. У центрі дослідницького інтересу перебуває не лише аналіз змісту та формування періодичних видань, а й вивчення їхньої ролі як інструментів політичного, ідеологічного та соціального впливу на масову свідомість населення.

Дослідженню преси УСРР у 20-30-ті рр. ХХ ст. присвячена монографія О. Коляструк. Авторка розглянула політичні умови діяльності преси в УСРР, більшовизацію преси, особливості мовно-публіцистичного стилю періодики, радянізацію та уніфікацію преси, політико-ідеологічні функції преси у роз'ясненні політики українізації, участь преси в національно-культурних процесах, проблему свободи преси [1]. О. Вакульчук та Л. Дубровина розкрили особливості багатотиражних часописів як окремого виду історичних джерел газетного типу 1920–1930-х рр. [2]. Також О. Вакульчук зверталася до висвітлення історії робселькорівського руху у системі діяльності багатотиражної преси України (1920 – початок 1930-х рр.) [3]. Морально-професійний рівень працівників преси як відображення ціннісної кризи у радянській Україні 1920–1930-х рр. розглянула О. Тарапон [4]. В. Георгієвська та Н. Сидоренко визначили основні структурні й проблемно-тематичні аспекти газети «Вісти ВУЦВК» (1921–1925) як офіційного часопису радянської України [5]. Основні напрямки та способи використання державними органами періодичної преси для здійснення партійно-радянської пропаганди в Україні у 1920–1930-ті рр. визначив В. Доценко [6].

Разом з тим, спеціальні студії щодо регіонального виміру функціонування кореспондентської мережі на Волині-Житомирщині у першій половині 1920-х рр. відсутні. У багатьох роботах місцева преса з її кореспондентською мережею використовується переважно як джерельна база для дослідження політичних чи соціальних процесів, а не як самостійний об'єкт аналізу. Це створює ситуацію, за якої ключові аспекти (соціальний склад і мотиви кореспондентів, редакційні стратегії, механізми взаємодії між владою, пресою та населенням) лишаються поза полем вивчення.

Мета статті – системно реконструювати процес формування і функціонування мережі селянських, робітничих та воєнних кореспондентів періодичних

видань Волині-Житомирщини у першій половині 1920-х рр. та виявити їхню соціальну роль і вплив на інформаційну політику.

Виклад основного матеріалу. Періодична преса першої половини 1920-х рр. в Україні відігравала фундаментальну роль у формуванні нових соціально-політичних, культурних і комунікаційних практик ранньорадянського суспільства. У цей період газети та журнали були не лише джерелом інформації, а й ключовим інструментом державної та партійної політики, спрямованої на поширення ідеологічних наративів, формування масової свідомості та соціальної мобілізації населення. Значну увагу приділяли низовим каналам комунікації: селянські, робітничі та воєнні кореспонденти стали активними учасниками процесу збору та поширення інформації, забезпечуючи регулярний потік локальних відомостей від громад до редакцій. Їхня діяльність охоплювала не лише просте повідомлення фактів, а й виконувала функції соціального моніторингу, виховання та ідеологічного впливу, створюючи специфічну мережу взаємодії між населенням, пресою та владою. Саме через цю мережу преса набувала локальної глибини, розширювала соціальний спектр своїх джерел та стимулювала активну участь громад в інформаційному просторі, що робить її дослідження особливо важливим.

Провідними періодичними виданнями Волині-Житомирщини першої половини 1920-х рр. були: газета «Волинський пролетар», який видавався в Житомирі у 1921–1924 рр.; газета «Радянська Волинь» – наступниця «Волинського пролетаря», з'явилася в рамках повної українізації попередньої газети, виходила з 1 серпня 1924 р. по 1937 р.; газета «Селянська біднота» – орган незаможного селянства Волині, Волинського губерніального комітету КП(б)У, виходила у Житомирі в 1921–1924 рр.; газета «Голос праці» (попередня назва – «Голос труда») – орган Бердичівського окрвиконкому рад робітничо-селянських, червоноармійських депутатів і окркому КП(б)У, виходила у 1923–1924 рр. в Бердичеві, з 21 червня 1925 р. перейменовано на «Радянський шлях»; газета «Радянський шлях», видавалася у Бердичеві в 1925–1941 рр.

Радянська газета «Известия» в м. Бердичеві була заснована ще у 1919 р. при революційному комітеті, виходила щоденно і позиціонувалася як робітничо-селянська. Меншовики іронічно її називали «Вісти ідієс», що з єврейської мови означало сумні або чорні вісті. На початку 1920 р. загинуло багато співробітників газети та робітників друкарні через голод, сипний тифус. В цей час місцеві більшовики використовували приватних друкарів. Під загрозами розстрілу їх примушували віддати фарбу та папір. У квітні під час наступу польських військ до Бердичева уламком снаряду біля верстату було вбито коректорку газети К. Геллер. З липня 1920 р. газета почала виходити під назвою «Вісти» українською та російською мовами. З 1 січня 1922 р. замість газети «Вісти» почали видавати «Голос труда». Лише в жовтні 1922 р. у газети з'явилися перші передплатники –

75 робітників. До серпня 1923 р. колективна робітнича передплата дійшла до 2000 примірників. В цьому ж році створено мережу дописувачів. В липні 1923 р. загалом нараховувалося 60 кореспондентів газети. У серпні 1923 р. газета «Голос труда» була українізована та перейменована в «Голос праці». Такий крок було здійснено для акцентування уваги на селянські маси. У 1924 р. налагоджено мережу з 200 сількорів [7, с. 2].

26 листопада 1924 р. відбувся I з'їзд робітничих та селянських кореспондентів і політосвітніх робітників сіл Бердичівської округи. В з'їзді взяли участь 120 осіб, з яких кореспондентами були лише 46 (17 сількорів, 24 робкорів, 5 воєнкорів). Жінки мало долучалися до праці кореспондентів, про що свідчить статистика, на з'їзді жінок було тільки 10. Очільник Бердичівської окрпрокуратури Щербаков подякував робкорам та сількорам, «своїми дописами робсількори (бо їм видніше) сприяють виявленню бруду, допомагають доглянути хиби й розібратись у них». В той же час прокурор наголосив, що сількори і робкори вказують неперевірені факти, а тому неправдиві, безпідставні дописи кладуть пляму на людей, установи, організації [8, с. 2].

13 червня 1925 р. в Бердичеві при редакції газети «Голос праці» відбулася нарада робсількорів Бердичівщини. Проводили нараду редактор газети «Голос праці», завагітпропом Бердичівського окрпарткому Каган та заступник редактора Стрепет. Присутнім редактор розповідав про нагальні завдання висвітлення радянського будівництва. Каган про робсількорів говорив: «Ми знаємо, що сількорам (і робкорам) приходить солоно. Ми знаємо, що до сількора ставляться погано й деякі радслужбовці, і деякі члени комосередків і селяни. Взагалі сількора не люблять» [9, с. 2].

24-25 жовтня 1925 р. відбулася II Бердичівська окрнарада робсількорів «Радянського шляху», яка визначила за необхідність збільшити чисельність передплатників до 5000 [10, с. 3]. Також на нараді вирішено збільшити чисельність робсількорів до 1000, з яких жінки мали скласти 250 [11, с. 3].

Робсількорів, які проявили свій хист, могли переводити в редакційний штат газети «Радянський шлях». Прикладом є сількор Григій Ящук з с. Бистрик, який три роки активно дописував до газети «Голос Праці» (далі – «Радянський шлях»). Сількор піддавався переслідуванням за свою роботу, але був захищений редакцією та прокуратурою [12, с. 3].

Житомирська газета «Селянська біднота» почала виходити з 7 листопада 1921 р. Щотижневою газета стала з 1922 року. Газета загалом позиціонувалася як основне періодичне видання незаможників Волині-Житомирщини. У 1923 р. з приводу ювілею газети С. Червоний писав про газету: «Ми будемо обстоювати інтереси бідноти, будемо на наших сторінках викривати бюрократів, канцелярську тяганину, ми будемо й надалі трибуною незаможницькою. У другу річницю нашого існування ми повторюємо слова першого року: Ми проти

визискувачів, чужоїдів, хабарників та спекулянтів, ми за спілку робітників та селян, ми не покладаємо свого гасла – «Пролетарі всіх країн, єднайтеся!» Ні один незаможник не кине нам в тому, що ми не повернули друкованого слова в гостру зброю проти ворога, не перетворили нашу газету в практичний й політичний підручник. Ніхто нам не кине в тому, що ми не стояли на варті охорони кореспондентів, використовуючи закони радянської влади про друк. <...> Волинське селянство також має свій здобуток – «Селянську Бідноту». Беручись далі за перо й за думки, ми переконані в нашому читачеві-незаможникові, ми певні, що за викинуті газетою гасла селянство буде так міцно триматись, як за прапори революції. Ми радо вітаємо нашого читача-незаможника, що допоміг нам обернути друковане слово в його зброю!» [13, с. 4].

В лютому 1923 р. губвиконком видав наказ, щоб кожен райвиконком та сільрада виписували житомирські газети «Волинський пролетар» та «Селянська біднота». Але після перевірки у липні 1923 р. виявилось, що «Селянська біднота», за винятком Черняхівського району Житомирської округи, не виписана жодним райвиконкомом та сільрадою. Через це Губернський відділ керування знову видав наказ – «категорично пропонував виписати газети» [14, с. 3].

У липні 1923 р. газета «Селянська біднота» для збільшення притоку коштів на газету розпочала публікувати «виклики», в яких передплатники закликали знайомих, друзів чи родичів долучитися до передплати газети. Насправді ж «виклики» були примусовими, про що йдеться в статті газети: «По ініціативі товаришів, які сьогодні вперше викликають, встановлюється такий порядок: викликаний товариш повинен передплатити газету (чи то сам в редакції, чи то переводом грошей по пошті) на протязі двох тижнів з дня його виклику, викликавши в свою чергу не менше трьох товаришів. Хто ж з викликаних на протязі двох тижнів не обізветься на виклик, прізвище його буде щотижня оголошуватись в газеті, як ворога робітничо-селянського друкованого слова. Але ж, товариші, ми сподіваємось, що ніхто не захоче бути ворогом незаможницької газети і таких, що не обізвуться, не буде» [15, с. 3].

Перший такий «виклик» опубліковано в «Селянській бідноті» за 22 липня 1923 р.: «Я, незаможник, Дядько Панас, передплачую з цього дня газету «Селянська біднота» для Савицьківського сількомнезаму (Коростенська округа) і сількомнезаму с. Голіївки Левківського району. Закликаю слідуючих товаришів зробити теж: Боженко (Троянів), Шут (Черняхів), Ткачук (Коростень Окрземуправління), Прокопчука (Левків), Шубина (м. Житомир) і Янушпільську цукроварню» [16, с. 3].

Друк газет був прямо пов'язаний з роботою друкарень, існувала система «червоні наборщики й друкарі» – «червоні журналісти». Газета «Селянська біднота» співпрацювала з III Державною друкарнею [17, с. 2]. Зокрема, найбільше прислужилися такі працівники: С. Єзерський (почав працювати в

друкарні у віці 14 р. з 1882 р., з 1 травня 1922 р. перейшов до редакції газети і став працювати метранпажем, тобто верстальником), завідуючий друкарні Ю. Яковицький (почав працювати при друкарні у віці 13 р. з 1885 р., у 1919–1920 рр. працював в похідній друкарні політвідділу 5 армії, газеті «Красный стрелок», далі працював коректором Всеукраїдаву у Харкові, технічним керівником III Державної друкарні у Житомирі), працівник машинного відділу А. Макаров (в друкарні працював з 13 р.), наборщик С. Пергамент (працював при друкарні з 10 р., учасник страйків у 1902–1903 рр., у 1914 р. арештований у справі житомирських анархістів і відбував заслання в Іркутській губернії, був членом Іркутської ради, потім працював у спілці залізничників в Томську, Колегії Туркестанського Наркомхарчу, але у жовтні 1922 р. повернувся до Житомира) [18, с. 2].

Про формування робкорівського руху у 1923 р. житомирська газета «Волинський пролетар» писала: «Порівняно широко розкинута робкорівська мережа. Але яка? Неорганізована, кустарно збита з випадково підібраних, випадково виділених і висунутих на цю роботу людей. І в результаті – довгі списки кореспондентів, іноді по два – по три від якого-небудь куцого підприємства, а толку мало. Заїдала як першопричина – виборність, ставка на обраного, офіційно висунутого кореспондента» [19, с. 2].

Перше організаційне зібрання робкорів відбулося в середині жовтня 1923 р. Наступного року «Волинський пролетар» працював під гаслом «Даєш добровольця. Кореспондента, який знає масу, просякнутий духом масовості, люблячого газету, люблячого своє кореспондентське діло» [19, с. 2].

Основою для формування робкорівського руху стала редакція газети «Волинський пролетар», в редакційному штаті якої було 29 осіб, версткою газети займалися ще 9 осіб (з них 2 жінок) [20, с. 3].

На початках організації робселькорівського руху на Волині-Житомирщині практикувалося виділення робкорів на загальних зборах робітників, парткорів – на партзібраннях, селькорів – на сільських сходах та зборах комнезамів. Для керівництва працею створювались проміжні організації – райбюро. Практикувалося видача мандатів, посвідчень, вироблення спеціальних статутів [21, с. 5].

Хоча у 1925 р. райбюро як структурну одиницю керівництва вирішили розформувати, у деяких населених пунктах вони тільки засновувалися, зокрема, в м. Троянів Житомирської округи [22, с. 7].

Воєнкорівський рух пов'язаний з Київською дивізією, яка перебувала в Житомирі, розгорнувся з 1923 р. До листопада 1923 р. мережа воєнкорів складала 120 осіб, половина з яких були т. зв. «мертвими душами». Від останніх «звільнилися» до лютого 1924 р., а мережа складала 41 особу. Проте, «звільнення в безстрокову відпустку» охопило більшу частину воєнкорів [23, с. 2].

Газета «Волинський пролетар» несвоєчасно надсилалася по регіону. В Коростенській окрузі у 1924 р. скаржилися, що отримували газету як «архів»

застарілої інформації [24, с. 4]. У м. Троянів, що поруч Житомира, теж була проблема з отриманням газети – вона або губилася «в дорозі», або інколи доставлялася як «шматки мокрого газетного паперу» [25, с. 4].

Коли газета «Волинський пролетар» мала з 1 серпня 1924 р. перейти цілковито на українську мову та перейменуватися у «Радянську Волинь», редакція зіштовхнулася з опором частини читачів. Про це газета писала: «В редакцію вже надійшло кілька заяв від завкомів і місцькомів, поки від небагатьох, правда, що у зв'язку з майбутньою переорганізацією газети, вони на серпень підписки на нашу газету не відновлять, так як робітники-читачі по-українськи не розуміють» [26, с. 1].

У серпні 1924 р. житомирська губерніальна газета «Радянська Волинь» (колишній «Волинський пролетар») остаточно перейшла на українську мову. До початку квітня 1924 р. газета змогла досягнути тиражу 6700 примірників. Серпень став місяцем випробувань, тираж впав до 5300 прим., падав зв'язок з місцями. Ситуацію врятувало волинське село. Індивідуальна селянська передплата (не враховуючи хат-читалень, сільрад), сягнула до 1500 прим. В цей час проголошено гасло «Одна газета на 20 дворів!». Робітнича кореспонденція після українізації газети почала скорочуватися через відсутність знання української мови серед робітництва. Редакція про проблеми газети цього часу писала: «Активність партійної організації в справі підтримки нашої української печаті проявляється кволо, що дехто з партійних товаришів вважає можливим похвалитись тим, що він «Рад. Вол.» то передплачує, але... не читає. Словом, у відношенні до «Р.В.» з боку декого з партійних товаришів, часами відчувається їх загально-пасивне відношення до українізації» [27, с. 1].

У 1924 р. газета «Радянська Волинь» отримала близько 3000 листів з дописами від робкорів. Спад відбувся у серпні – з повною українізацією газети. Окрім того, як вказувала газета «переляку», була інша проблема – «не було поступовості в роботі, писали «по настрою», а не по певній системі» [28, с. 5].

Частина робітників вітали українізацію газети «Волинський пролетар», тому збільшили передплату реорганізованої газети. Зокрема, колектив електростанції в Житомирі став передплачувати 97 екземплярів (до того – 68) [29, с. 3].

Статистика сількорівських дописів за 1924 р. у «Радянській Волині» (колишній «Волинський пролетар») була такою: січень – 222 дописи, лютий – 389, березень – 309, квітень – 358, травень – 257, червень – 223, липень – 392, серпень – 874 (після повної українізації газети), вересень – 553, жовтень – 520 (за два місяці пішло зниження, адже сількори були залучені до податкової кампанії), листопад – 1041, грудень – 1230 [30, с. 5].

У 1924 р. редакція газети «Радянська Волинь» вимагала у керівництва цукроварень передплачувати газету кожному робітникові, навіть сезонному. Всі цукроварні й до того передплачували по 100-300 примірників газети [31, с. 3].

У червні 1925 р. в Житомирі відбувся пленум губкому партії, при розгляді питання про тираж місцевих газет встановили, що їхній тираж «надзвичайно малий». Це пояснювалося тим, що: губком ніколи не ставив перед собою завдання розповсюдження газет, як самостійно-планового завдання; газета «Радянська Волинь» орієнтувалася на міського читача; газета пережила кризу з переходом на українську мову. На пленумі ухвалено закрити газету «Селянська біднота», а її людські та матеріальні ресурси передати «Радянській Волині». Також пленум окреслив нереальну задачу перед редакцією та партією – збільшити тираж «Радянської Волині» до кінця вересня 1925 р. аж до 25.000 примірників [32, с. 4].

Траплялися випадки недобросовісного використання газет на місцях, частина керівництва вважала, що газета потрібна виключно для них, а селяни будуть послуговуватися інформацією, яку дізнаватимуться від очільників. Так, селянин з с. Котівка обурювався у 1925 р. тим, що газети в селі ніхто не міг прочитати, адже їх отримували і читали лише «благословенні громадяни» – голова, секретар та деякі члени сільради [33, с. 5].

Селькори активно займалися питанням передплати газети «Радянська Волинь». Наприклад, селькор Роман Шнигірьов наприкінці жовтня 1925 р. писав: «Недавно в селі Христинівці, на Коростенщині, було храмове свято. На влаштування обідів, на оплату попові та на горілку пішло коло 300 карбованців. Коли б ці гроші надіслали на передплату «Радянської Волині», то кожен двір нашого села мав би газету на цілий рік. Я закликаю всіх селян мого села більш не влаштовувати храмових свят. Цур їм! Вони тільки лихо приносять. А замість тих коштів, що на них витрачається, передплатити газету «Радянську Волинь». Ну ж бо, селяни, візьміться на зиму, придбайте газети, жалкувати ніколи не будете» [34, с. 4].

До передплатної гонитви долучалися селькори та вчителі, про успіхи яких повідомлялося на шпальтах газети «Радянська Волинь». Наприклад, у жовтні 1925 р. вчитель Вахнюк з с. Бежева Черняхівського району зібрав 19 передплатників, вчитель Стасюк з с. Барашівки на Коростенщині зібрав 9 передплатників, селькор Дзябченко з с. Високого Черняхівського району зібрав 10 передплатників, селькор Івасюк з с. Черемошно Пулинського району зібрав 10 передплатників [35, с. 4].

Станом на вересень 1925 р. селькори «Радянської Волині» засновували по селах гуртки дописувачів та друзів газети, зокрема: в селах Андрушівці Ємільчинського району, Великому Лузі Пулинського району, Болотницях Народицького району, при Токарівській фабриці, при райсельбудах: Пулинському, Черняхівському, Троянівському, Левківському, в с. Крошні Левківського району, Лумлях Базарського району [36, с. 4].

Газети не видавали посвідчень селькорам і робкорам. Проте, дописувачі часто зверталися з проханнями отримати офіційні документи. Редакції настільки

були завантажені такими листами, що в березні 1925 р. газета «Радянська Волинь» опублікувала два вигадані саркастичні дописи у вигляді листування «Дайте посвідку» та «А мені зброю дайте!» [37, с. 4].

Селькорами ставали колишні революціонери, інколи вчителі, а переважно звичайні селяни, які практично були неосвіченими. Прикладом останнього може слугувати селькор Кузьма Клюка з с. Путиловичі. Про нього Л. Красний, дописувач газети «Радянська Волинь», у січні 1925 р. писав: «Кузьма Клюка – хлопець 25 років, незаможний, має сім'ю з 9 осіб; має тільки 2 десятини землі, 2 корови, 2 волів, 2 свині та в цьому році зі всієї своєї землі (вкупі з городом) зібрав 50 пудів. Одержав пільгу по с.-г. податку. Кузьма малописьменний. Але він довгий час працював на залізниці (через те не був і в армії) і це його трохи розвинуло. З лютого 1924 р. став писати до газети. Був членом комісії по розкуркулюванню села. Тепер – член КВД, МОДРу, кооперативу. Працює в гуртках хати-читальні, читає деколи газети селянам, був раніш і зав. хати. Писати йому дуже важко (скінчив тільки сільську школу), на кожний допис тратить цілий день. Часто йде радитись до вчителя, разом із ним часто й складає свої дописи. Чому й задля чого він пише до газети? Та щоб хиби усунути та політику виправити!.. Кузьма не ховається за псевдонімом: - Хай село знає, хто пише!.. Як я написав про піяцтво та кепську роботу голови КНС, то я в сільраді при ньому ж і зачитав допис, – оповідає Кузьма, – тепер зняли його з роботи. <...> Але... але все ж селькор Клюка прихильністю села не дуже щось користується. З'ясовують це тим, що раніш він «у чужий черевик ноги сажав», себто начальство з себе корчив. Не був він тоді й громадським робітником. Тепер Клюка потроху прихильність села завойовує... Це вже Клюка новий, Клюка – селькор» [38, с. 5].

Авторитет селькорів залежав власне від їхньої поведінки та статусу в громадах. Наприклад, у 1925 р. у Черняхівському гуртку «Друзів газети», що був осередком селькорів «Радянської Волині», двоє членів гуртка на свято Андрія настільки напилися алкоголю, що мало не порізали один одного ножами. Це все було на очах селян, тому справа звичайно мала відповідний розголос [39, с. 5].

10 березня 1925 р. в Житомирі скликався 1-й губернський з'їзд робкорів, селькорів, воєнкорів. На губернський з'їзд Житомирській окрузі було надано місць: селькорів – 45, робкорів – 19; Коростенській окрузі: для селькорів – 30, робкорів – 9, воєнкорів – 2; м. Житомир: 20 робкорів та від Київської дивізії – 10 воєнкорів [40, с. 2].

Станом на листопад 1925 р. мережа селькорів на Волині-Житомирщині була такою: Коростенська округа – 169 осіб, Житомирська округа – 353, Бердичівщина – 30; військорів – 61. Однак, в мережі переважали чоловіки, жінок було лише 26 [41, с. 5].

Як розуміла влада значення селькорівського руху можна прослідкувати з матеріалів Всесоюзної наради робселькорів у 1924 р. У своєму виступі Г.

Зінов'єв говорив: «Селькор – то є представник нових шарів у селі, тих шарів, котрі через голову темних сил села хочуть подати руку робітничому класу, його авангардові – справжній комуністичній партії. Селькор власними своїми грудьми захищає радянську владу від ворожих їй сил. У всіх тих випадках, коли селькор гине, або підпадає насильству, з'ясовується, що він стояв саме на тому відповідальному посту, де стикнулися удари ворожих сил, де провадилась боротьба» [42, с. 4].

Селькорів влада активізувала у своїх кампаніях, даючи вказівки, що саме необхідно висвітлювати. Наприклад, 10 вересня 1924 р. газета «Радянська Волинь» публікує звернення до селькорів з приводу перевиборів рад: «Селькори повинні освітлювати своїми дописами, як на місцях провадиться підготовка. Як провадяться відчити органів перед своїми виборцями? Які думки та побажання висловили селяни-виборці після цих відчитів? Кого вони гадають послати до рад? Які хиби, ненормальні з'явища виявились у роботі сільрад на цих відчитих? Як самі відчити було складено, чи ясно, зрозуміло, так, щоб вони цілком змальовували перед селянством роботу сільрад? Скільки селян бере участь на виборчих зібраннях, чи всі активно ставляться до цієї справи? Що виявила перевірка праці низових органів? Які сільради погано працювали через те, що робітники по них були неактивні, недбайливі? Може, в сільрадах сиділи такі, що їм там зовсім не місце?» [43, с. 4].

У лютому 1925 р. «Радянська Волинь» навіть вирішила, що селькори мають стати «на чолі боротьби за кращий врожай». Газета писала: «Селькор – найкращий громадянин свого села. Селькор боліє хибами сільського життя. <...> У боротьбі за краще господарювання села він повинен теж вести перед. Селькор-громадянин мусить дбати, щоб справа підвищення користі од селянського господарства стала справою самого селянства, щоб все селянство розуміло її та прагнуло вирішити її. Друкованим словом раз по раз добваючи темряву, забобони, прихильність до всього гнилого – старого «прадідівського», мусить він будити селянство, стати справжнім поплечником, оком Радвлади в цій справі на селі. У боротьбі за нове село селькор мусить поставити собі гасло – Селькор за кращий врожай, за плодозміну, за землеустрій. Геть з трьохпіллям, з безладдям земельним, з неохайним обробленням землі та їхніми наслідками – злиднями селянськими» [44, с. 5].

У липні 1925 р., коли прийшов час сплачувати сільсько-господарський податок, газета «Радянська Волинь» опублікувала статтю «Селькор і сільгосподарський податок», в якій писалося: «Наша робселькорія чимало користі принесе в справі сплачування податку. Вона виявлятиме на сторінках газети, як надходить податок: як точно, з яких сіл раніше, з яких запізнюється; як приймається: чи нема канцелярської тяганини, чи надаються селянам ті або інші пільги, чи уважно ставляться до заяв і скарг селянських. Особливу увагу

сількори повинні віддати тому, як ставиться селянство до податку цього року» [45, с. 3].

У грудні 1925 р. «Радянська Волинь» заохочувала сількорів висвітлювати та безпосередньо взяти участь у перевиборах КНС, правлінь кооперативів, КВД та сільрад [46, с. 3].

Сількорівська робота здебільшого була зведена до критики, тому виглядає як донесення чи кляузи. Цікавим прикладом є іронічна стаття сількора «Радянської Волині» Івана Бенедесюка «Всіх обвинувачую, а сам винний». В публікації він писав: «Я, сількор села В. Луг, Пулинського району. Пишу й про правду, й про неправду свого села, про працю місцевої влади, і разом з винними, про яких зазначаю, й себе не викидаю. А ось через що: 1) Сільрада працює зовсім кволо – і я член сільради. 2) КВД працює кволо, – і я член КВД. 3) Член КНС свою організацію розвіяв, як вітер полову, – і я член КНС. 4) Сільземкомісія нічого не робить, – і я член сільземкомісії. 5) У шкільній комісії нема порядку, – і я член цієї комісії. 6) Крамарі з куркульнею хочуть задусити кооператив, – і тут я член правління. Це пишуть наші сількори часто-густо до своєї газети, а самі в цих організаціях, до яких здебільшого вони обрані, зовсім не працюють. Балачок на кожних зборах та суперечок стільки, що не наслухаєшся, а роботи нема. А коли допис появиться в газеті, то голова сільради каже, що йому горе головувати через мене. Як же вийти з цього становища? А так: треба нашим сількорам не тільки писати до газети, але й на місці дбати про підвищення роботи наших громадських організацій. Треба також зтягувати селян до хати-читальні, читати їм газети, втягувати їх у роботу» [47, с. 3].

За матеріалами дописів сількорів редакція «Радянської Волині» організувала т. зв. «стіл вирізок» – розслідування проблем у праці радянських установ, зловживань урядових осіб та інших негативних явищ. За перше півріччя 1925 р. було зроблено 678 вирізків. По окремих питаннях зроблені вирізки розподілялися так: безладдя в радапараті – 67 (10,2%), негативні вчинки радянських робітників – 142 (20,9%), бездіяльність апарату – 320 (47,2%), незаконні службові вчинки – 116 (17,1%), неправильні вибори – 16 (2,4%), «різні дописи» – 16 (2,4%). Таким чином, найбільший відсоток припадав на бездіяльність апарату. В дописах обвинувачувалися переважно голови й секретарі сільрад – 41% та службовці райвиконкомів – 24,6%. Оргчастина губвиконкому в своїй роботі з «оживлення» низового апарату широко використовувала сількорівські дописи [48, с. 4].

Процедура розслідування за матеріалами дописів сількорів та робкорів була такою. Допис, що надсилався на розслідування, передруковувався, оригінал допису залишався в редакції «Радянської Волині», в так званій особистій справі сількора. Копію ж надсилали до відповідної установи (прокуратури, робітниче-селянської інспекції, окрвиконкому та ін.). Справжнє прізвище на копії допису

не ставилося. А лише ставився псевдонім сількора або число його облікової картки. За оригіналом допису заповнювалася картка по розслідуванню, яку щотижня перевіряли. Коли про допис забували, то знову нагадували відповідній установі. Прізвище сількорів редакція видавала лише прокуратурі. Надісланий на розслідування допис повинен був розслідуватися не більш, як 2 тижні. Після розслідування висновки дописа повідомлялися в газеті. Прізвища сількорів ніхто не мав права викривати (постанова Верховного Суду України за ч. 18 від 23 березня 1924 р.) [49, с. 3].

Дописи мережі сількорів та робкорів мали вагомість для влади, оскільки давали можливість виявити реальні хиби в управлінні. Наприкінці 1925 р. Барашівський райвиконком повідомляв, що за дописом сількора Трофимчука про голову Киянської сільради райвиконком зробив розслідування, факти підтвердились і 7 жовтня голову сільради зняли з посади. Лугинський райвиконком повідомляв, що за дописом сількора Ткача проведено розслідування й голову Красилівської сільради Камінського, який скоїв злочини, знято з посади. В той же час траплялися і відверто наклепницькі дописи, але перевірки осіб, що піддалися нападкам сількорів, були об'єктивними. Наприклад, 11 жовтня 1925 р. в газеті «Радянська Волинь» було опубліковано статтю «Заберіть сторожа Черняхівського сільбуду», в якій сторожа та його дружину звинуватили у захворюванні на сифіліс і що вони можуть заразити інших. Однак, сторож Маркіян Мишугис та його дружина Олена пройшли огляд у Волинському венеричному диспансері. Виявилося, що вони не є хворими і громадської небезпеки не становили [50, с. 4].

Газета «Радянська Волинь» частину дописів сількорів подавала коротко в рубриці «Остюками в око», в якій критикувала місцеву владу. Наприклад, в номері за 27 листопада 1925 р. писалося: «Член правління – касир Меленівського кооперативу (на Коростенщині) Іван Васянович розтривав кооперативних грошей 225 карбованців. Доправа його! (Присутній). Два місяці тому в с. Пряжеві комнезамська комісія одержала за спроданий ліс 200 карбованців. Гроші мали піти на освітні потреби села. Комісія, а де вони? (Сількори). Голова Короченківського (Чуднівського району) товариства взаємодопомоги одержав із запасового фонду борошно для розподілу між селянами. Але частину його він залишив собі, а решту віддав голові й секретареві сільради. (Всезнайко). Голова Старо-Чудново-Гутенської сільради, Миропільського району, кепсько поводить з селянами й бере хабарі. Коли ж хто скаржиться на нього в районі, він загрожує за це помстою. Час би притягнути його до відповідальності! (Селянин)» [51, с. 4].

Роботу сількорів сприймали неоднозначно і часто вони ставали жертвами переслідувань та нападів. У вересні 1924 р. в Янушпільській сільраді, коли заходив сількор, говорили: «О, це тяж сількор, пише, але йому скоро впишуть...» [52, с. 4].

У квітні 1925 р. голова Ушомирського районного КНС (секретаря якого звинуватили у дописі «Радянської Волині» та передали інформацію до райвиконкому на розслідування) та заступник голови РВК приїхали до Боровицької сільради і почали виявляти в документах дописувача «Клепку», звіряючи почерк. «Винуватця» знайшли, голова районного КНС сповістив населення про селянина і додав: «Ще краще таких розумних навчимо! Посидять вони в допрі років зо два, а потім хай пишуть» [53, с. 5].

У липні 1925 р. з дописувачем газети «Радянська Волинь» з с. Підварка Базарського району вказаним як «Обижений» склалася абсурдна ситуація і такі випадки були непоодинокими. Ще з початку 1924 р. він почав писати до газети. В листопаді 1924 р. було розслідування за одним з його дописів про хабарництво сільської влади. Справа була передана до суду 4-ої дільниці Базарського району на Коростенщині. 25 червня 1925 р. призначили розгляд справи. «Обиженого» викликали свідком до суду. Повістку ж було надіслано 24 червня. Селянина не було вдома і він не міг вчасно з'явитися до суду. За неявку народний суд 4-ої дільниці Базарського району оштрафував селянина на 25 крб., а справу відклали. «Обижений» про це писав: «Мене викрито, як дописувача, мене засипають різні загрози з боку притягнутих до суду. А насмішки й глузування з боку окремих громадян дійсно підривають авторитет селянина. Але це не припинить моєї праці» [54, с. 3].

«Радянська Волинь» за 1 вересня 1925 р. подає у статті «Я навчу селян, як писати» типовий опис відносин сільського керівництва з селянами: «Так верещить по селі голова Недашківського комнезаму, Базарського району. На перший раз, не так-то здавалося б це дивно, тим більш, що такі випадки трапляються часто-густо. Але це надто дивно, що так каже голова Ялуників, що місяць тому дбав про організацію гуртка дописувачів. Як же так сталося? А ось як. Тинявся наш Ялуників то по хрестинах, то по поминках, без чарки не обходився ніколи. За це не погладила його по головці «Радянська Волинь». Від того часу наш комнезам оголосив війну селянам. – О, не діждуть писати собачі діти, я їх навчу, як писати. Ходить по вулиці Ялуників і галасує. Отож, комнезаме, схаменись. Як маєш кого учити, то треба тебе навчити, як чесно поводитись на селі й не загрожувати селянам. Бо як розтеленкаєшся, то не втічеш від прокуратури» [55, с. 3].

У листопаді 1925 р. селянина Олександра Осевича, вчителя с. Гаєвки Троянівського району за дописи в «Радянській Волині» звільнили з посади вчителя [56, с. 4].

На початку грудня 1925 р. у с. Вільському Черняхівського району селянина газети «Радянська Волинь» Петрука, який повертався додому перестріла компанія самотників, про яких він писав в газеті, й тяжко побила. Ці ж особи вибили вікна в хаті Петрука та викрали меблі з помешкання [57, с. 4].

У грудні 1925 р. газета «Радянська Волинь» опублікувала статтю «Переслідувачів селян до суду», в якій повідомлялися такі випадки: в с. Закреничах Ярунського району винокур Михалко переслідував селянина Якимчука; у с. Селищ Малинського району Петро Костюченко на вулиці побив селянина Євдокименка за допис про нього; у с. Кропивні Володарського району селянину Вересівському підкинули лист, в якому писалося, що його вб'ють та підпалять, якщо він буде писати до «Радянської Волині» [58, с. 3].

Висновки. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що періодична преса Волині-Житомирщини у першій половині 1920-х рр. була одним із ключових інструментів радянської інформаційної політики, спрямованої на формування нових комунікаційних та соціальних практик у регіоні. Важливою структурною складовою цього процесу стала мережа селянських, робітничих та воєнних кореспондентів. Аналіз газетних матеріалів засвідчив, що участь у мережі кореспондентів передбачала формування специфічних комунікативних навичок у місцевого населення, стимулювала його до письмового висловлення власних позицій, що було новим явищем для багатьох читачів сільського або робітничого середовища. Діяльність селянських, робітничих та воєнних слугувала не лише інструментом висвітлення повсякденного життя, а й важливим каналом передачі інформації «знизу догори». Через кореспондентські дописи редакції отримували дані про не врегульовані проблеми, конфлікти у громадах, випадки зловживань чи недоліків у роботі місцевих органів влади. Таким чином, мережа кореспондентів ставала свого роду індикатором соціальних настроїв і проблемних зон регіону. Це дозволяло владі своєчасно коригувати управлінські рішення або ініціювати розслідування.

Попри суттєву соціальну та логістичну нерівномірність, мережа кореспондентів сприяла поступовому розширенню кола авторів періодичної преси. Значення цього процесу виявляється не лише у кількісному зростанні матеріалів, а й у охопленості висвітлення – локальні автори мали доступ до інформації, яку редакційні працівники не могли зібрати самостійно через обмежені ресурси. Саме завдяки кореспондентам преса отримувала унікальні відомості про життя сіл, заводів, військових частин і віддалених населених пунктів. Дослідження показало, що мережа кореспондентів також виконувала мобілізаційну та виховну роль. Публікації селянських і робітничих нерідко містили елементи критики, заохочення, викриття або демонстрації «позитивних зразків», спрямованих на активізацію громадської участі. Через ці практики преса утверджувалася не лише як джерело інформації, а як інструмент соціального регулювання та формування нового типу громадянської поведінки відповідно до ідеологічних настанов радянської влади. Не дивлячись на очевидні досягнення, функціонування кореспондентської мережі супроводжувалося низкою обмежень. Серед них низький рівень грамотності значної частини селянства, нерегулярність зв'язку між кореспондентами та редакціями.

Дослідження дозволяє стверджувати, що кореспондентські мережі стали важливим елементом ранньорадянської журналістської культури, який поєднав офіційну комунікаційну політику з практиками низової участі населення. Преса Волині-Житомирщини у першій половині 1920-х рр. виступила платформою, в якій тестувалися нові форми інформаційної взаємодії влади й суспільства, що мали тривалі наслідки для подальшого розвитку регіональної медіасистеми. Перспективи подальших досліджень полягають у можливості проведення порівняння з більш пізніми періодами для розуміння еволюції пресової політики та змін у структурі медіа й журналістської участі населення.

Література:

1. Коляструк О. Преса УСРР в контексті політики українізації (20-30-ті роки ХХ ст.). Харків : Раритети України, 2016. 324 с.
2. Вакульчук О., Дубровина Л. Багатотиражні газети 1920–1930-х рр.: до питання методики історико-джерелознавчого дослідження. *Український історичний журнал*. 2022. № 1. С. 170-179.
3. Вакульчук О. Робселькорівський рух у системі діяльності багатотиражної преси України (1920 – початок 1930-х рр.). *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2020. № 4. С. 71-77.
4. Тарапон О. Морально-професійний рівень працівників преси як відображення ціннісної кризи в радянській Україні 1920–1930-х рр. *Емінак*. 2017. № 1(17). Т.1. С. 91-96.
5. Георгієвська В. В., Сидоренко Н. М. Газета «Вісти ВУЦВК» (1921–1925): структура, тематика, автура. *Вчені записки Таврійського національного університету*. 2021. Т. 32. Вип. 4 (3). С. 186-192.
6. Доценко В. Використання періодичної преси при здійсненні пропаганди в Україні у 1920-х – 1930-х рр. *Емінак*. 2016. № 3(1). С. 57-61.
7. Чорний В. Історія радянської преси Бердичівщини. *Голос праці*. 5 травня 1924 р. Ч. 102 (667). С. 2.
8. Перший окрз'їзд робселькорів та політосвітробітників села. *Голос праці*. 29 листопада 1924 р. Ч. 272 (838). С. 2.
9. Нарада робселькорів Бердичівщини. *Голос праці*. 17 червня 1925 р. № 135 (997). С. 2.
10. Прилуцький М. Робселькори, дайші 5 тисяч нових передплатників «Радянського Шляху»! *Радянський шлях*. 29 жовтня 1925 р. Ч. 110 (1110). С. 3.
11. Гарін М. Наше завдання – 1000 робселькорів. *Радянський шлях*. 29 жовтня 1925 р. Ч. 110 (1110). С. 3.
12. Од селькора до журналіста. *Радянський шлях*. 5 вересня 1925 р. Ч. 64 (1064). С. 3.
13. Червоний С. Другі роковини нашої газети. *Селянська біднота*. 7 листопада 1923 р. Ч. 323. С. 4.
14. Газети для райвиконкомів та сільрад. *Селянська біднота*. 22 липня 1923 р. Ч. 307. С. 3.
15. Треба підтримати «Селянську бідноту». *Селянська біднота*. 22 липня 1923 р. Ч. 307. С. 3.
16. Виклик 1-ий. *Селянська біднота*. 22 липня 1923 р. Ч. 307. С. 3.
17. Від редакції «Селянська біднота». *Селянська біднота*. 30 січня 1923 р. Ч. 240. С. 2.
18. Ювіляри III Державної друкарні. *Селянська біднота*. 30 січня 1923 р. Ч. 240. С. 2.

19. Наша робкорівська мережа. *Волинський пролетар*. 4 травня 1924 р. № 99. С. 2.
20. Завкоми про нашу газету. *Волинський пролетар*. 4 травня 1924 р. № 99. С. 2.
21. Леонов. Робселькорівський рух на Волині. *Радянська Волинь*. 21 лютого 1925 р. Ч. 42 (167). С. 5.
22. По райнарадах робселькорів. *Радянська Волинь*. 5 березня 1925 р. Ч. 52 (177). С. 7.
23. Воєнкор. *Волинський пролетар*. 4 травня 1924 р. № 99. С. 2.
24. Дмитрук. Газета несвоєчасно приставляється на село. *Волинський пролетар*. 9 лютого 1924 р. № 33. С. 4.
25. Через що газета не доходить на село? *Волинський пролетар*. 15 квітня 1924 р. № 86. С. 4.
26. Недостатня політична свідомість. *Волинський пролетар*. 22 липня 1924 р. № 164. С. 1.
27. «Радянська Волинь» зміцнюється. *Радянська Волинь*. 3 жовтня 1924 р. Ч. 53 (225). С. 1.
28. Як ми працювали в 24-му році. *Радянська Волинь*. 3 лютого 1925 р. Ч. 26 (151). С. 5.
29. Пясковський. Збільшуємо передплату на «Радянську Волинь». *Радянська Волинь*. 4 жовтня 1924 р. Ч. 54 (226). С. 3.
30. Ростуть наші селькорівські лави. *Радянська Волинь*. 10 лютого 1925 р. Ч. 32 (157). С. 5.
31. Більш уваги газеті «Радянська Волинь». *Радянська Волинь*. 12 вересня 1924 р. Ч. 35 (207). С. 3.
32. Резолюції пленуму губкому. Про тираж газети «Радянської Волині». *Радянська Волинь*. 18 червня 1925 р. Ч. 135 (260). С. 4.
33. А нам не дають газети. *Радянська Волинь*. 9 січня 1925 р. Ч. 6 (131). С. 5.
34. Шнигірьов Р. Пропозиція селькора Шнигірьова. *Радянська Волинь*. 30 жовтня 1925 р. Ч. 236 (361). С. 4.
35. Дають приклад. Хто за ними? *Радянська Волинь*. 30 жовтня 1925 р. Ч. 236 (361). С. 4.
36. По гуртках дописувачів. *Радянська Волинь*. 29 вересня 1925 р. Ч. 222 (347). С. 4.
37. Наші дарунки. *Радянська Волинь*. 12 березня 1925 р. Ч. 58 (183). С. 4.
38. Красний Л. Селькор Кузьма Клюка. *Радянська Волинь*. 30 січня 1925 р. Ч. 23 (148). С. 5.
39. На райнараді селькорів та редколегій стінгазет у Черняхіві. *Радянська Волинь*. 25 грудня 1925 р. Ч. 262 (387). С. 5.
40. Демченко, Леонов. Губернський з'їзд робсель та військорів. *Радянська Волинь*. 28 січня 1925 р. Ч. 21 (146). С. 2.
41. На полі селькорівському. *Радянська Волинь*. 7 листопада 1925 р. Ч. 240 (365). С. 5.
42. Селькор. Що сказала про нього Всесоюзна нарада робселькорів? *Радянська Волинь*. 30 грудня 1924 р. Ч. 124 (296). С. 4.
43. Т.т. селькори! *Радянська Волинь*. 10 вересня 1924 р. Ч. 33 (205). С. 4.
44. Селькор на чолі боротьби за кращий врожай. *Радянська Волинь*. 26 лютого 1925 р. Ч. 46 (171). С. 5.
45. Селькор і сільгосподарський податок. *Радянська Волинь*. 28 липня 1925 р. Ч. 169 (294). С. 3.
46. Селькор і перевибори. *Радянська Волинь*. 11 грудня 1925 р. Ч. 256 (381). С. 3.
47. Бенедесюк І. Всіх звинувачую, а сам винний. *Радянська Волинь*. 11 грудня 1925 р. Ч. 256 (381). С. 3.
48. Селькори й радянський апарат. *Радянська Волинь*. 7 червня 1925 р. Ч. 127 (252). С. 4.
49. Як провадиться розслідування. *Радянська Волинь*. 1 вересня 1925 р. Ч. 197 (322). С. 3.

50. Що зроблено по дописах «Радянської Волині». *Радянська Волинь*. 2 грудня 1925 р. Ч. 252 (377). С. 4.
51. Остюками в око. *Радянська Волинь*. 27 листопада 1925 р. Ч. 248 (373). С. 4.
52. Селькори про свою працю. *Радянська Волинь*. 17 вересня 1924 р. Ч. 39 (211). С. 4.
53. Як розуміє це голова Боровицької сільради? *Радянська Волинь*. 9 квітня 1925 р. Ч. 80 (205). С. 5.
54. Обижений. Селькор не залишить роботи. *Радянська Волинь*. 28 липня 1925 р. Ч. 169 (294). С. 3.
55. Дідківський. «Я навчу селькорів, як писати». *Радянська Волинь*. 1 вересня 1925 р. Ч. 197 (322). С. 3.
56. Селькорів переслідувати не дозволимо. *Радянська Волинь*. 13 листопада 1925 р. Ч. 242 (367). С. 4.
57. Переслідування селькора. *Радянська Волинь*. 4 грудня 1925 р. Ч. 253 (378). С. 4.
58. Переслідувачів селькорів до суду. *Радянська Волинь*. 11 грудня 1925 р. Ч. 256 (381). С. 3.

References:

1. Koliastruk, O. (2016). Presa USSR v konteksti polityky ukrainizatsii (20-30-ti roky KhKh st.) [The press of the Ukrainian SSR in the context of the policy of Ukrainization (1920s–1930s)]. Kharkiv : Rarytety Ukrainy.
2. Vakulchuk, O. & Dubrovyna, L. (2022). Bahatotyrazhni hazety 1920–1930-kh rr.: do pytannia metodyky istoriko-dzhereloznavchoho doslidzhennia [Large-circulation newspapers of the 1920s–1930s: on the issue of the methodology of historical and source research]. *Ukrainskyi istorichnyi zhurnal*, 1, 170-179.
3. Vakulchuk, O. (2020). Robsilkorivskyi rukh u systemi diialnosti bahatotyrazhnoi presy Ukrainy (1920 – pochatok 1930-kh rr.) [The Workers and Peasants Correspondent Movement in the System of Activities of the Large-Circuit Press of Ukraine (1920 - Early 1930s)]. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 4, 71-77.
4. Tarapon, O. (2017). Moralno-profesiyni riven pratsivnykiv presy yak vidobrazhennia tsinnisnoi kryzy v radianskii Ukraini 1920 – 1930-kh rr. [The moral and professional level of press workers as a reflection of the crisis of values in Soviet Ukraine in the 1920s and 1930s]. *Eminak*, 1(17), 91-96.
5. Heorhiievskia, V. V., Sydorenko, N. M. (2021). Hazeta «Visty VUTsVK» (1921–1925): struktura, tematyka, avtura [The newspaper «Visty VUTsVK» (1921–1925): structure, topics, authorship]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu*, 4 (3), 186-192.
6. Dotsenko, V. (2016). Vykorystannia periodychnoi presy pry zdiisnenni propahandy v Ukraini u 1920-kh – 1930-kh rr. [The use of periodicals in propaganda in Ukraine in the 1920s and 1930s]. *Eminak*, 3(1), 57-61.
7. Chornyi, V. (1924). Istoriia radianskoi presy Berdychivshchyny [History of the Soviet press in the Berdychiv region]. *Holos pratsi*. 102 (667), 2.
8. Pershyi okrzid (1924). Pershyi okrzid robselkoriv ta politosvitrobitnykiv sela [The First District Congress of Workers and Peasants Correspondents and Political and Educational Workers of the Village]. *Holos pratsi*. 272 (838), 2.
9. Narada robselkoriv (1925). Narada robselkoriv Berdychivshchyny [Meeting of workers and peasants correspondents of the Berdychiv region]. *Holos pratsi*, 135 (997), 2.
10. Prylutskyi, M. (1925) Robselkory, daiosh 5 tysiach novykh peredplatnykiv «Radianskoho Shliakhu»! [Workers and peasant correspondents, give us 5,000 new subscribers to «Soviet Way»!]. *Radianskyi shliakh*, 110 (1110), 3.

11. Harin, M. (1925). Nashe zavdannia – 1000 robselkoriv [Our task is 1,000 worker and peasant correspondents]. *Radianskyi shliakh*, 110 (1110), 3.
12. Od selkora (1925). Od selkora do zhurnalista [From a peasant correspondent to a journalist]. *Radianskyi shliakh*, 64 (1064), 3.
13. Chervonyi, S. (1923). Druhi rokovyny nashoi hazety [The second anniversary of our newspaper]. *Selianska bidnota*, 323, 4.
14. Hazety (1923). Hazety dlia raivikonkomiv ta silrad [Newspapers for district executive committees and village councils]. *Selianska bidnota*, 307, 3.
15. Treba pidtrymaty (1923). Treba pidtrymaty «Seliansku bidnotu» [We must support the «Peasant Poor»]. *Selianska bidnota*, 307, 3.
16. Vyklyk (1923). Vyklyk 1-yi [Challenge 1st]. *Selianska bidnota*, 307, 3.
17. Vid redaktsii (1923). Vid redaktsii «Selianska bidnota» [From the editorial office of «Peasant Poor»]. *Selianska bidnota*, 240, 2.
18. Yuviliary (1923). Yuviliary III Derzhavnoi drukarni [Anniversary of the 3rd State Printing House]. *Selianska bidnota*, 240, 2.
19. Nasha robkorivska (1924). Nasha robkorivska merezha [Our network of labor correspondents]. *Volynskyi proletar*, 99, 2.
20. Zavkomy (1924). Zavkomy pro nashu hazetu [Committee heads about our newspaper]. *Volynskyi proletar*, 99, 2.
21. Leonov (1925). Robselkorivskyi rukh na Volyni [Workers and Peasants Correspondent Movement in Volyn]. *Radianska Volyn*, 42 (167), 5.
22. Po rainaradakh (1925). Po rainaradakh robselkoriv [At district meetings of worker-peasant correspondents]. *Radianska Volyn*, 52 (177), 7.
23. Voienkor (1924). Voienkor [War correspondent]. *Volynskyi proletar*, 99, 2.
24. Dmytruk (1924). Hazeta nesvoiechasno prystavliaietsia na selo [The newspaper is delivered to the village late]. *Volynskyi proletar*, 33, 4.
25. Cherez shcho (1924). Cherez shcho hazeta ne dokhodyt na selo? [Why doesnt the newspaper reach the village?]. *Volynskyi proletar*, 86, 4.
26. Nedostatnia (1924). Nedostatnia politychna svidomist [Insufficient political awareness]. *Volynskyi proletar*, 164, 1.
27. Radianska Volyn (1924). «Radianska Volyn» zmitsniuetsia [«Soviet Volyn» is strengthening]. *Radianska Volyn*, 53 (225), 1.
28. Yak my pratsiuvaly (1925). Yak my pratsiuvaly v 24-mu rotsi [How we worked in 1924]. *Radianska Volyn*, 26 (151), 5.
29. Piaskovskyi (1924). Zbilshuiemo peredplatu na «Radiansku Volyn» [We are increasing the subscription to «Soviet Volyn»]. *Radianska Volyn*, 54 (226), 3.
30. Rostut nashi (1925). Rostut nashi selkorivski lavy [Our peasant correspondent ranks are growing]. *Radianska Volyn*, 32 (157), 5.
31. Bilsh uvahy (1924). Bilsh uvahy hazeti «Radianska Volyn» [More attention to the newspaper «Soviet Volyn»]. *Radianska Volyn*, 35 (207), 3.
32. Rezoliutsii (1925). Rezoliutsii plenumu Hubkomu. Pro tyrazh hazety «Radianskoi Volyni» [Resolutions of the plenum of the Gubkom. On the circulation of the newspaper «Soviet Volyn»]. *Radianska Volyn*, 135 (260), 4.
33. A nam ne daiut (1925). A nam ne daiut hazety [And they dont give us newspapers]. *Radianska Volyn*, 6 (131), 5.
34. Shnyhirov, R. (1925). Propozytsiia selkora Shnyhirova [Proposal of the peasant correspondent Shnygirev]. *Radianska Volyn*, 236 (361), 4.

35. Daiut pryklad (1925). Daiut pryklad. Khto za nymy? [They are setting an example. Who is behind them?]. *Radianska Volyn*, 236 (361), 4.
36. Po hurtkakh (1925). Po hurtkakh dopysuvachiv [By contributor groups]. *Radianska Volyn*, 222 (347), 4.
37. Nashi darunky (1925). Nashi darunky [Our gifts]. *Radianska Volyn*, 58 (183), 4.
38. Krasnyi, L. (1925). Selkor Kuzma Kliuka [Peasant correspondent Kuzma Klyuka]. *Radianska Volyn*, 23 (148), 5.
39. Na rainaradi (1925). Na rainaradi selkoriv ta redkolehii stinhazet u Cherniakhovi [At the district meeting of peasant correspondents and editorial boards of wall newspapers in Chernyakhiv]. *Radianska Volyn*, 262 (387), 5.
40. Demchenko, Leonov (1925). Hubernskyi zizd robsel ta viiskoriv [Provincial Congress of Workers, Peasants and War Correspondents]. *Radianska Volyn*, 21 (146), 2.
41. Na poli (1925). Na poli selkorivskomu [In the field of peasant correspondents]. *Radianska Volyn*, 240 (365), 5.
42. Selkor (1924). Selkor. Shcho skazala pro noho Vsesoiuzna narada robselkoriv? [Peasant Correspondent. What did the All-Union Conference of Workers and Peasants Correspondents say about him?]. *Radianska Volyn*, 124 (296), 4.
43. T.t. selkory (1924). T.t. selkory! [Comrades, peasant correspondents!]. *Radianska Volyn*, 33 (205), 4.
44. Selkor na choli (1925). Selkor na choli borotby za krashchyi vrozhai [A peasant correspondent leads the fight for a better harvest]. *Radianska Volyn*, 46 (171), 5.
45. Selkor (1925). Selkor i silhospodarskyi podatok [Peasant correspondent and agricultural tax]. *Radianska Volyn*, 169 (294), 3.
46. Selkor i perevybory (1925). Selkor i perevybory [Peasant correspondent and re-election]. *Radianska Volyn*, 256 (381), 3.
47. Benedesiuk, I. (1925). Vsikh zvynuvachuui, a sam vynnyi [I blame everyone, but Im the one to blame.]. *Radianska Volyn*, 256 (381), 3.
48. Selkory (1925). Selkory y radianskyi aparat [Peasant correspondents and the Soviet apparatus]. *Radianska Volyn*, 127 (252), 4.
49. Yak provadytsia (1925). Yak provadytsia rozsliduvannia [How is the investigation conducted?]. *Radianska Volyn*, 197 (322), 3.
50. Shcho зроблено (1925). Shcho зроблено po dopysakh «Radianskoi Volyni» [What has been done regarding the posts of «Soviet Volyn»?]. *Radianska Volyn*, 252 (377), 4.
51. Ostiukamy (1925). Ostiukamy v oko [With thorns in the eye]. *Radianska Volyn*, 248 (373), 4.
52. Selkory (1924). Selkory pro svoiu pratsiu [Peasant correspondents about their work]. *Radianska Volyn*, 39 (211), 4.
53. Yak rozumiie (1925). Yak rozumiie tse holova Borovytskoi silrady? [How does the head of the Borovitsa village council understand this?]. *Radianska Volyn*, 80 (205), 5.
54. Obyzhenyi (1925). Selkor ne zalyshyt roboty [The peasant correspondent will not leave his job]. *Radianska Volyn*, 169 (294), 3.
55. Didkivskyi (1925). «Ja navchu selkoriv, yak pysaty» [«I will teach peasant correspondents how to write»]. *Radianska Volyn*, 197 (322), 3.
56. Selkoriv (1925). Selkoriv peresliduvaty ne dozvolymo [We will not allow peasant correspondents to be persecuted]. *Radianska Volyn*, 242 (367), 4.
57. Peresliduvannia (1925). Peresliduvannia selkora [Persecution of a peasant correspondent]. *Radianska Volyn*, 253 (378), 4.
58. Peresliduvachiv (1925). Peresliduvachiv selkoriv do sudu [Persecutors of peasant correspondents to court]. *Radianska Volyn*, 256 (381), 3.